

MÖVZU 3. Regional iqtisadiyyatın idarə edilməsinin elmi əsasları

- 2.1. Regional iqtisadi idarəetmənin metodoloji əsasları**
- 2.2. Regional iqtisadi idarəetmənin tədqiqi metodları**
- 2.3. Regional iqtisadi idarəetmənin formaları**
- 2.4. Regional iqtisadi idarəetmənin normativ-hüquqi əsasları**
- 2.5. Normativ-hüquqi əsasların təkmilləşdirilməsi**

3.1. Regional iqtisadi idarəetmənin metodoloji əsasları

Qeyri-mərkəzlilik şərtləri daxilində regionların və bələdiyyələrin sosial-iqtisadi inkişafının yüksəldilməsi məqsədləri ilə regionların maliyyə bazası və onun tənzimlənməsinin əsas istiqamətlərinin təkmilləşdirilməsi problemləri mövzusu yenidir, elmi nəzəriyyə və təcrübə nisbətən az öyrənilmişdir.

Ötən əsrin 70-ci illərindən ölkə iqtisadiyyatında əsas diqqət regional təkrari stehsala və sərvətlərin bölüşdürülməsinə aid nəzəriyyənin və metodoloji əsaslarının öyrənilməsinə və praktiki məsləhətlərin işlənilməsinə yönəldilmişdi. Bununla yanaşı yerli özünüidarəetmə formalarının inkişafı potensialının istifadə məsələləri, yerli resursların effektiv istifadəsinin davamlı modellərinin işlənilməsi də kifayət qədər öyrənilməmiş və elmi-praktik fəaliyyətdə diskussiyalı olaraq qalmaqda idi. Bunların sırasında:

- regionlarda sosial-iqtisadi potensialın idarə edilməsi səmərəliliyi;
- yerli və regional maraqların təmin olunması;
- yerli və regional bazarların və onların infrastrukturlarının formalaşdırılması;
- investisiya siyasəti;
- müxtəlif mülkiyyət formalarından olan əmlakın düzgün istifadəsi;
- yerli resursların istifadəsinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi;
- resursların istifadəsinin intensivləşdirilməsi və digər problemlər vardır.

Komplekslilik və tamlılıq milli təsərrüfat daxilində regionların xüsusişdirilməsini təmin edir. Bu, təkraristehsal əlaqələrinin ərazidə cəmləşərək müəyyən sərbəstlik əmələ gətirməsində əks olunur.

Regionşünasların qənaətinə görə regional ixtisaslaşmasını müəyyənləşdirmənin əyani göstəriciləri bunlardır:

- regionun sahələr üzrə ixtisaslaşması dərəcəsinin indeksi (hər hansı bir sahə üzrə regionun istehsal etdiyi məhsulun ölkədəki xüsusi çəkisinin, ümumi sənaye və kənd təsərrüfatı üzrə regionun ölkədəki xüsusi çəkisi ilə müqayisəsi);
- ixtisaslaşmanın effektivlik indeksi (xərc vahidinə düşən regionun istehsal həcmi ölkədəki həmin göstəriciyə nisbəti);
- ixtisaslaşmanın ümumi indeksi (xüsusi göstəricilərin ümumiləşdirilmiş forması).

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, regionun əsas şərtlərindən biri ölkənin inzibati ərazi bölgüsü ilə bağlı idarəetmədir. İdarəetmə müəyyən dərəcədə regionun tamlılığa yönəlməlidir, belə ki, inzibati ərazi orqanları ümumi

təsərrüfatın bütün elementlərinin - maddi istehsal, təbii sərvətlər potensialı, infrastruktur, əmək ehtiyatları, habelə müəyyən məkan və zaman davamlılığına malik əlaqələr müxtəlifliyi-nin (ticarət, maliyyə, sosial, ekoloji, istehsalat) koordinasiyasını təmin etməlidir.

Regionun iqtisadi müstəqilliyi, onun regional təsərrüfatçılıq səviyyəsi səlahiyyətlərinə daxil olan müstəqil, maraqlı olduğu və məsuliyyət daşdığı sosial-iqtisadi məsələlərin həll edilməsi üçün iqtisadi (ilk növbədə maliyyə) ehtiyatlarla təminat dərəcəsidir.

Regional sistemlərin qarşılıqlı əlaqəli kəmiyyət xarakteristikasını ifadə edən kateqoriyalar

- Dayanaqlılıq
- Balanslılıq
- Sosial yönümlülük

Regional sosial-iqtisadi inkişafın tədqiqi üsulları

Hazırkı mərhələdə regionların sosial-iqtisadi inkişaf siyasəti Azərbaycan iqtisadiyyatının gələcək inkişafının prioritetlərini müəyyənləşdirmişdir. Bu siyasət ayrı-ayrı iqtisadi rayonların sosial-iqtisadi inkişafının əsas istiqamətlərini müəyyən edir, sonra isə bu, onların reallaşdırılması üçün mümkün tədbirlərin seçilməsi və onların icrasının mərhələləri, müddətləri və ən başlıcası isə icraçıların əks etdirilməsini təmin edir. Burada real vəziyyətin qiymətləndirilməsi mərhələsində strateji

məqsədlərin seçilməsi və bu məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün tak-tiki tədbirlərin müəyyən edilməsi, xüsusilə onların icrası üçün istər infrastruktur, istər təşkilati, istərsə də resurs çatışmazlıqlarının aşkar edilməsi və onların aradan qaldırılması yollarının müəyyən edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bütün bunların aşkar edilməsi və səmərəli istifadə olunmasına isə regionların sosial-iqtisadi inkişafının tədqiqat metodları bilavasitə şərait yaradır.

Regionşünasların tədqiqatlarında iqtisadi metodların geniş kompleksi istifadə olunur ki, bunlardan əsasları aşağıdakılardır:

Sistemli təhlil. Bu metod mərhələlilik prinsipinə əsaslanır (məqsədin qoyulması, tapşırığın müəyyənləşdirilməsi, elmi fərziyyənin formalaşdırılması, sahələrin yerləşdirilməsinin optimal variantının xüsusiyyətlərinin kompleks öyrənilməsi). Bu, təsərrüfat sahələrinin strukturu, onların əlaqəsini və qarşılıqlı təsirini öyrənməyə imkan verən elmi qavrama metodudur.

Sistemləşdirmə metodu. Bu, öyrənilən hadisələrin (tədqiqatın məqsədindən irəli gələn) və seçilmiş kriterilərin müəyyən ümumilik və

fərqləndirici xüsusiyyətlərinə görə ümumiləşdirilməsilə bağlıdır. Bu üsullara təmərküzləşmə, təsnifləşdirmə, tipologiya və s. aiddir.

Balans metodu. Göstərilən metod sahəvi və regional balansların təşəkkül tapması ilə xarakterizə olunur. Sahəvi və regional balansın yaradılması bazar ixtisaslaşmasının müxtəlif sahələri arasında, həmçinin ərazi-istehsal kompleksini, infrastrukturu (material və sosial) tamamlayan sahələr arasında düzgün elmi əsaslandırılmış əlaqələrin seçilməsinə şərait yaradır. Sahəvi və regional balansın yaradılması regionların kompleks inkişafının rəasional həddini və onların inkişafındakı disproporsiyaları müəyyənləşdirməyə imkan verir.

İqtisadi-coğrafi tədqiqat metodu. Bu metod üç tərkib hissəyə bölünür: regional metod (ərazilərin formalaşması və inkişafı yollarının tədqiqi, regional inkişafda ictimai istehsalatın yerləşdirilməsinin və inkişafının öyrənilməsi), sahəvi metod (coğrafi aspektdə iqtisadi sahələrin formalaşması və işləməsi yollarının tədqiqi, sahə nöqtəyi-nəzərindən ictimai istehsalın yerləşdirilməsinin və inkişafının öyrənilməsi) və yerli metod (ayrı-ayrı şəhərlərin, kəndlərin istehsalatının formalaşması və inkişafı yollarının tədqiqi).

Kartografik metod. Bu metod yerləşmənin xüsusiyyətlərini əyani surətdə təsəvvür etməyə imkan verir.

İqtisadi-riyazi modelləşdirmə metodu (region iqtisadiyyatının inkişafının ərazi proporsiyalarının modelləşdirilməsi; regionun təsərrüfat sahələri üzrə modelləşdirmə; regionun təsərrüfat komplekslərinin formalaşmasının modelləşdirilməsi). Müasir elektron vasitələrin istifadəsi ilə bu metod minimal əmək və vaxt sərf etməklə regionun sosial-iqtisadi komplekslərinin xüsusiyyətlərini, səviyyəsini, strukturu xarakterizə edən geniş və müxtəlif statistik materialların və əsas məlumatların işlənməsinə imkan yaradır. Bundan başqa sözügedən metod optimal həllin, optimal variantın, regional tədqiqatların qarşısına qoyulmuş məqsədlərə müvafiq modelbrin seçilməsini reallaşdırır.

Bu metodla (sistemləşdirmə metodu ilə bərabər) çoxölçülü statistik təhlil metodları sıx əlaqədardır. 70-90-cı illərdə statistik göstəricilərin işlənməsinə dair çox sayda nəşrlər çap olunmuşdur. Çoxölçülü informasiyanın təhlili metodlarının ən geniş yayılmış növlərindən biri amilli təhlil və ya klaster-təhlildir.

Riyazi metodların, yəni regional modelləşdirmənin istifadəsilə məşğul olan regional iqtisadiyyatda elmi istiqamət *regionəmetrika* adlanır. Riyazi metodlar arasında aşağıdakıları ayırmaq olar:

Taksonlaşdırma metodu - ərazinin müqayisə edilə bilən və ya iyerarxik təbə edilmiş taksonlara bölüşdürülməsi prosesidir. Taksonlar - bərabərmənalı

və ya iyerarxik tabe edilmiş ərazi özəkləridir ki, bunlara da inzibati rayonlar, bələdiyyələr aid edilə bilər. Faktiki olaraq istənilən səviyyədə rayonlaşdırma prosesi taksonlaşdırma sayılır. Regionların taksonlaşdırma obyektini kimi çıxış etdiyini nəzərə alaraq bu halda regionlaşdırma anlayışını da işlətmək olar.

Sosial tədqiqatlar metodu. Bu, aşağıdakıları özündə birləşdirir:

- regionun sosial-iqtisadi kompleksinin müxtəlif sahələrinin təmsilçiləri ilə standartlaşdırılmış intervü və individual müsahibələri;

- regionun rəhbər elitası, alim və mütəxəssisbrinin müsahibələri və s.

Regionların əhalisinin həyat tərzinin müqayisəsi və regional sosial infrastrukturun inkişafının proqnozlaşdırılması metodu regional tədqiqatlarda mühüm yer tutur. Regionların əhalisinin həyat səviyyəsinin təhlili məqsədilə mərkəzi iqtisadi orqanlar tərəfindən sintetik və şəxsi göstəricilər əsasında müqayisə metodikası işlənilməlidir. Son nəticədə əhalinin həyat tərzinin ərazi təhlilinin əsas məqsədi həyat səviyyəsi arasında yaranmış

faktiki fərqi tapılması və Azərbaycan Respublikasının bütün regionlarının əhalisinin tələbatlarının nisbi bərabərliyinə nail olmasıdır. Əhalinin həyat səviyyəsi isə bilavasitə regionların sosial infrastrukturunun inkişafı ilə bağlıdır.

Beləliklə, regionların sosial-iqtisadi sistemlərinin öyrənilməsi dolğun metod və qaydalar dairəsinə əsaslanır ki, bunlardan da regi-onşünaslar geniş istifadə etmiş və hal-hazırda edirlər.

3.2. Regional iqtisadi idarəetmənin tədqiqi metodları

Har bir elm kimi regional iqtisadi idarəetmənin də öz predmetini müəyyən metodların vasitəsilə öyrənir. Tədqiqat metodu və ya dərkətmə metodu - qoyulmuş məqsədə çatmaq üsuludur. Dərkətmə metodlarının məcmuü real dünyanın bütün obyekt və hadisələrinin qarşılıqlı təsir və inkişaf vəziyyətində hərtərəfli nəzərdən keçirməyə imkan verir.

İnsan davranışının əsasını ümumelmi metodlar təşkil edir. Bununla bərabər elə xüsusi elmi, ixtisaslaşdırılmış metodlar da mövcuddur ki, onlar özlüyündə gerçəkliyin dərk edilməsinin konkret üsul və metodlarını, vasitələrini təşkil edir. Əgər birincilər bütün elmlərdə istifadə edilsə, ikincilər konkret elm sahələrində tətbiq olunur. Regional siyasətin elmi əsaslandırılması üçün dərkətmənin həm ümumelmi, həm də spesifik metodlarından istifadə olunur. İstifadə olunmuş metodların məcmuü nə qədər

genişdirsə, tədqiqat obyektinin və pred-metlərin dərk edilməsi daha dərin olur və qəbul edilən qərar daha əsaslandırılmış olur.

Regional iqtisadi siyasətin əsas metodlarından biri **müqayisəli coğrafi metoddur**. Tamamilə yeni bir yerdə olarkən, həmişə insan özünə tanış olan landşaftı yada salır və onu yenidən gördüyü ilə müqayisə edir. Eyni cür hərəkəti o, həm də şəhər, qəsəbə, təsərrüfat, arxitektura və s. xüsusiyyətlərinə tətbiq edir. Faktları toplayaraq təhlil etməklə insan nəticələr çıxarır və intuisiyaya əsaslanan qərarlar qəbul edir.

Ümumi mənada müqayisə dedikdə - öyrənilən obyektlərin oxşarlığının və fərqli cəhətlərinin müəyyən edilməsidir - verilmiş halda təbiət tərəfindən yaradılmış və insan tərəfindən təsərrüfat prosesi nəticəsində dəyişdirilmiş, həmçinin insan tərəfindən yaradılan və təbiətin əhatəsində funksional işləyən obyektlər müqayisə üçün bizi maraqlandırır.

Bütün bu obyektləri heç bir cihazsız və statistik məlumatsız vizual tədqiqatlar aparmaqla müqayisə etmək mümkündür.

Müqayisə dedikdə biz əsasən daha əhəmiyyətli xüsusiyyətlərin oxşarlığını qeyd edirik, bəzən bir çox fərqləndirici cəhətləri yaddan çıxarıırıq. Məsələn, sənaye müəssisələrini istehsal strukturuna, bura-xılan məhsulun həcminə görə müqayisə edərkən biz onların nəqliyyat yolları və başqa infrastruktur elementləri ilə təmin olunmasını, istehsal binalarının layihə xüsusiyyətlərini nəzərə almırıq. Lakin təminat şərtlərini müqayisə edərkən (məsələn, sellos kağız kombinatlarının oduncaq ilə təminatı) bizi ilk növbədə nəqliyyat şərtləri: dəmiryol xətlərinin olması, meşənin (oduncağın) su nəqliyyatına, suya yaxınlığı, avtomobil yollarının vəziyyəti və s. maraqlandırır.

Obyektlərin tipləşdirilməsi vəzifələrini lazımi səviyyədə həll etmək üçün müqayisə elementləri çox olmalıdır. Obyektləri bir qrupa və yaxud tipə, alttipə, sinifə və s. aid etmək üçün funksional təyinatına görə (məsələn, sənaye mərkəzləri, nəqliyyat qovşaqları, ticarət mərkəzləri, turizm mərkəzləri, tənəffüs zalları), strukturlara (məsələn, maşınqayırma, ağac emalı, yeyinti sənayesi,

xalqların çoxluğuna görə (lazgi, avar, talış, rus, gürcü) regionlar, iqtisadi-coğrafi vəziyyətə görə (məsələn, dənizkənarı sahələr, iri şəhərlərə meyilli ərazilər, sərhəddən regionlar) və s. görə sistemləşdirmək lazımdır.

Obyektləri tipləşdirən zaman başqa obyektlərlə müqayisə etmək üçün etalonları seçmək imkanları yaranır. Bu müqayisəli-coğrafi metodun müxtəlifliyidir - **etalonlar metodudur**. Məsələn, kənd təsərrüfatında təcrübə təsərrüfatların sahələri, onların məhsuldarlığı bütün oxşar təbii şəraitdə yerləşən digər təsərrüfatlar üçün etalon rolunu oynayır.

Kompleks regional tədqiqatlarda obyektləri müxtəlif əlamətlərə görə təsnifləşdirmək çətin olduğuna görə eyni təbii şəraitdə olan obyektlərin öyrənilməsi zamanı analogiya metodundan istifadə edilir. Onun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, eyni təbii və iqtisadi-coğrafi şəraitə malik bir regional tərkib elementini digəri ilə müqayisə edilir. Bu metoddan mənimsənilmiş ərazilərin inkişaf təcrübəsi ilə müqayisədə yeni mənimsəniləcək regionların inkişaf strategiyasını seçmək üçün daha çox istifadə olunur.

Qeyd edək ki, adətən dərin iqtisadi xarakterə malik tədqiqatlar başlıca olaraq statistik metodlara əsaslanır. Lakin əldə edilmiş məlumatlar kifayət olmadıqda tədqiqatçı məcburi şəkildə bilavasitə «yerlərdə» - müəssisələrdə, firmalarda, tərlədə, fermada və s. məlumat toplamalı olur. Belə hallarda tədqiqatçı **səyyar tədqiqat metodundan** istifadə edir. Bu metodun köməyi ilə öyrənilən obyektin planlaşdırılan strukturu və hədləri, əhalinin həyat şəraitində, keyfiyyətində ərazi fərqləri, ərazinin mənimsənilməsi səviyyəsi, əhalinin və istehsalın ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqələri araşdırılır.

Region daxilində başdan-başa səyyar tədqiqatları aparmaq mümkün olmadıqda tipik obyektlərin seçmə müşahidəsi aparılır ki, buna da **açarlar metodu** deyilir. Onun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, burada sonradan həm kompleks şəkildə, həm də əşya üzrə tədqiq etmək üçün tipik obyektlər, «açarlar» seçilir. Əldə edilən nəticələr tipik bütöv hadisələr və proseslər üzrə yayılır. Məsələn, urbanizasiya pro-seslərini tipik urbanizasiyalaşmış rayonları

öyrənmək, kənd yerlərində əhəlinin həyat səviyyəsini ayrı-ayrı yaşayış məntəqələrini, kənd təsərrüfatına yararlı torpaqları, meşə massivlərini və s. kompleks öyrənməklə dərk etmək olar.

Regional siyasətin tədqiqat metodları içərisində statistik metodun xüsusi çəkisi vardır. Statistik metod statistik məlumatlara əsaslanaraq toplanmış məlumatların sistemləşməsini, obyektlərin vəziyyətinə təsir edən faktorların miqdar xarakteristikasını müəyyən edir, obyektlərin özünü konkret miqdar və keyfiyyət xüsusiyyətləri üzrə müqayisə etməyə imkan verir.

Regional siyasətin təşkilinin dərk edilməsinin əsas metodlarından biri də **müqayisəli təhlil metodudur** (statistik metodun tərkibi).

Regional fərqlərin müəyyən edilməsi, inkişafın təbii və iqtisadi amillərinin müqayisəsi yolu ilə həyata keçirilir.

Mütləq göstəriciləri müqayisə etmək ilə heç də həmişə düzgün nəticə alınmır. Məsələn, yanacaq-enerji potensialı yalnız ehtiyatın həcminə görə yox, həm də yanacağın kaloriliyi ilə, regionun nəqliyyat təchizatını yalnız yolların uzunluğuna görə yox, həm də nəqliyyat sistemlərinin buraxılış qabiliyyətinə təsir göstərən nəqliyyat vasitələrinin texniki-iqtisadi xarakteristikası ilə müəyyən edilir.

Müqayisəli təhlilin əsas miyarı kimi tamarküzləşmə (konsentrasiya) göstəricisi çıxış edir. Bu müəyyən ərazidə hadisələrin sıxlığında əks olunur (əhali, nəqliyyat yolları, əkin sahəsi və s.). O, həmçinin də obyektlər, yaşayış məntəqələri, şəhərlər arasında məsafəyə görə də müəyyən edilir.

Statistik metodun tərkib hissəsi kimi həm də **korrelyasiya - regressiya təhlili metodu** da çıxış edir. Bu metodun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, amillərin çoxluğunun içərisindən ən əsas olaraq biri seçilir və ikinci dərəcəli amillərin təsiri süni olaraq sönük, təsadüfi hal kimi nəzərdən keçirilir.

Statistik metodun növ müxtəlifliyinin bir forması da **balans metodudur**. Balans metodundan regional tədqiqatlar zamanı əmək resurslarının vəziyyəti və istifadə edilməsi balansının, ehtiyatlar və təbii resurslardan istifadə balansının, nəqliyyat - iqtisadi balansının və material-texniki balansların tərtib edilməsində istifadə olunur. Balans metodu region miqyasında tələbatın və resursların uzlaşdırılmasını təmin edir.

3.3. Regional iqtisadi idarəetmənin formaları

Bir halda ki, regional siyasət əvvəlcədən işlənib hazırlanmış proqrama müvafiq olaraq regional aspektdə ölkənin iqtisadi, sosial və siyasi inkişafının idarə edilməsi üzrə fəaliyyət sahələrini nəzərdə tutur, onda məntiqi cəhətdən qısaca bu cür idarəetmənin təşkilati formaları üzərində dayanaq. Məlumdur ki, istənilən idarəetmə obyektini özünü idarəetmə subyektinin idarəedici təsirinin yönəldiyi münasibət kimi göstərir.

Regional siyasətin əsas obyektlərinə bunlar aid edilir: istehsal (hər şeydən əvvəl ictimai əmək bölgüsünün ilkin halqası kimi müəssisə), sosial (hər şeydən əvvəl zehnin, ailənin, etnik bir xalqın nümayəndəsi kimi — insan), pul-maliyyə və s. regional idarəetmənin subyekti kimi həm dövlət və regional hakimiyyətlərin konkret nümayəndələri (fiziki şəxslər), həm də ayrı-ayrı idarələr, təşkilatlar və müəssisələr (hüquqi şəxslər) çıxış edə bilər.

Regional siyasətin əsas funksional formalarına aiddir:

- 1) proqnozlaşdırma;**
- 2) proqramlaşdırma;**
- 3) planlaşdırma.**

Bu anlayışları birbirindən ayıran sərhədlər bəzən son dərəcə şərti olur. Belə qəbul edilib ki, regional proqnozlaşdırma maliyyələşmə mənbələrinin, iqtisadi strukturlarının və s. təhlili əsasında regionun sosial-iqtisadi inkişaf parametrlərini və istiqamətlərini nəzərdə tutan elmi qabaqgörənlikdir. Regional proqramlaşdırma artıq regionun inkişafına məqsədyönlü müdaxilə ilə, regionun sosial-iqtisadi inkişaf məqsədlərinin və aralıq vəzifələrinin dəqiq ifadə edilməsi ilə, həmçinin irəli sürülmüş məqsədlərə və zəruri resurs xərclərə konkret nail olmaq müddətlərinin müəyyən olunması ilə əlaqələndirilir və nəhayət, keçmiş SSRİ-də yalnız sosialist münasibətləri ilə (mərkəzləşmiş-planlı iqtisadiyyat) əlaqədar olmuş regional planlaşdırma maliyyələşdirmə mənbələrini, bilavasitə icraçıları və s. göstərməklə plan (planlaşdırma) dövründə konkret məqsəd və vəzifələrinin müəyyən edilməsini ifadə edir.

Regional inkişafın vəzifələrinin halli regional siyasətin həyata keçirilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsini tələb edir. Regional siyasət həyata keçirilərkən dövlət tənzimlənməsinin forması və metodlarından ilk növbədə proqnozlaşdırma və proqramlaşdırma ayrılır.

Ümumilikdə, ümumrespublika səviyyəsində proqnozlar və proqramlar işlənilib hazırlanarkən regional aspektə xüsusi yer ayrılmalıdır. Bu regionlara onların üstün meyillərini, sosial-iqtisadi inkişafın təqribi kəmiyyət parametrlərini, beynəlxalq əmək bölgüsündə öz yerlərini müəyyən etməyə, ümumrespublika və region bazarlarının proqnozlaşdırılan dinamikasında düzəlişlər etməyə imkan verən vacib istiqamətləri müəyyənləşdirir.

Orta və uzun müddətli proqnozların və proqramların layihələrində regional münasibətlərin mövcud iqtisadi mexanizminin mümkün dəyişilməsi yolları və regional siyasətin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri əks olunmalıdır.

Regional proqnozların işlənilib hazırlanmasının əsas bölmələri ödəməqabiliyyətli tələbin proqnozlaşdırılması və onun regional bölgüsü, regional bazarların öyrənilməsi, regionların maliyyə və digər resurs imkanlarının qiymətləndirilməsi, mühüm sosial-iqtisadi inkişaf problemlərinin halli üçün regionların öz potensiallarının fəallaşması yollarının və vasitələrinin üzə çıxarılması və s. olur.

Metodoloji münasibətlərdə regional siyasəti dövlətin iqtisadi funksiyası saymaq lazımdır. Burada iki cür etiraz yaranı bilər: bir tərəfdən regional siyasətə yerli idarələrin həyata keçirdiyi işlər daxil edilir, digər tərəfdən Qərbi Avropa inteqrasiya (birləşmə) ittifaqları, xüsusən də Ümumi bazar (AB) şəraitində regional siyasət dövlətüstü iqtisadi funksiya kimi olur. Əslində burada heç bir ziddiyyət yoxdur, çünki yerli orqanların (idarələrin) işləri bir qayda olaraq milli hökumətlərin qarşıya qoyduqları məqsədlərə zidd olmur və müvafiq hüquqi-dövlət bazasında əsaslandırılır. Qərbi Avropa dövlətlərinin regional siyasətlərinin «millət üstlüyü» olduqca şərtidir. Onun məqsədləri və

reallaşma metodları ittifaqın bütün üzvlərinin iqtisadi maraqlarına zidd olmur, onun özünə isə müəyyən mənada gələcək dövlət nümunəsi kimi baxmaq olar.

İqtisadi strategiya və regional siyasət arasında əlaqə bir çox kəmərlər üzrə tətbiq edilir. Məsələn, işsizliyin mümkün qədər azaldılma-sında dövlət xattini həyata keçirən Qərbin yüksək inkişaf etmiş ölkələrinin hökumətləri əhəliyi ən az məşğul olan regionlara diqqət yetirirlər. Əvvəlki illər idxalı avaz edən sənayeləşmə strategiyasını (Qərb mərkəzlərindən asılılığın zəiflədilməsi ideyasına əsaslanaraq) həyata keçirən bir çox zəif inkişaf edən dövlətlər mələdici sənayenin, inzibati funksiyalar və idarəetmə aparatının seçilmiş ərazidə, xüsusən paytaxt və liman mərkəzlərində cəmləşməsi siyasəti həyata keçirmişlər. (Əlbəttə, belə strategiya qətiyyən kənarlaşmalara yol vermir və onsuz inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatlarında dərin ərazi dispro-porsiyaları yaranır, amma digər tərəfdən bir və ya bir neçə mərkəzdə kapital yığılı prosesinin özü — Y.Rostounun artım mərhələsi nəzəriyyəsinin reallaşmasının qanunauyğun nəticəsidir).

Sosial-iqtisadi inkişafın milli strategiyası və regional siyasətin qarşılıqlı əlaqələrinə keçmiş SSRİ təmsilində əsaslı dəlillər göstərmək olar. Regional siyasəti təşkil edən regional iqtisadi, sosial, demokra-fik, ekeistik (məskunlaşma), ekoloji və elmi-texniki siyasətlər Sibir və Uzaq Şərqin mənimsənilməsi, yeni mineral resurs yataqlarının, xam və istifadəsiz torpaqların təsərrüfat dövriyyəsinə cəlb olunması üçün «hazırlanmışdır».

Müasir şəraitdə bazara keçid elan etmiş ölkələrdə iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsində bəzən iqtisadiyyatın inkişaf sahələrində dövlət strategiyası ilə ziddiyyət təşkil edən bu və ya digər «hüquqi anamaliyalar» yaranır. Məhz onlar seperatizmin mənbəyi olur, milli iqtisadi sistemdə qeyri-sabitlik yaradır və vahid iqtisadi məkanın parçalanmasına səbəb olur.

3.4. Regional iqtisadi idarəetmənin normativ-hüquqi əsasları

Xarici ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, bazar iqtisadiyyatı yalnız hüquq əsasında və hüququn köməyi ilə normal fəaliyyət göstərə bilər. Məlumdur ki, bazar iqtisadiyyatı sisteminin səmərəli fəaliyyətinə imkan verən, ictimai həyatın hüquqi əsaslarının təmin edilməsi dövlətin vacib funksiyalarından biri sayılır. Beləliklə, dövlət özü nəinki bazar iqtisadiyyatı sisteminin təşkilatçısı, həmçinin də onun fəal iştirakçı-sına çevrilir. Bununla əlaqədar olaraq dövlət onu vahid hüquqi baza ilə təmin etməli, onun fəaliyyətinin vahid normativ-qanunverici əsas-larını təşkil etməli və onun tələblərinə uyğun olaraq aktiv iştirakçısı kimi fəaliyyət göstərməlidir.

İctimai istehsalın bütün iştirakçılarının mənafələrini daha yaxşı əlaqələndirmək əsasında ictimai inkişafın məqsədlərinə nail olmaq üçün Azərbaycan Respublikası və onun subyektləri arasında, təsərrüfat subyektləri və dövlət arasında, dövlət və onun vətəndaşları arasında, vətəndaşlar və təsərrüfat subyektləri arasında, vətəndaşlar arasında olan münasibətləri müəyyənləşdirməli və tənzimləməlidir ki, bu işi məhz hüquq yerinə yetirir.

Hüquq dövlətin müəyyən etdiyi və sanksiyalaşdırdığı ictimai davranış qaydalarının (normaların) məcmuudur, ona riayət etmək hər bir vətəndaşın (fiziki və ya hüquqi şəxs), həmin dövlətin və ya başqa dövlətlərdən onun ərazisinə gələn hər bir vətəndaşın, dövlətin özünün borcudur. Hüquq, icazə verən və qadağan edən normativləri işləyib hazırlamaqla cəmiyyətdə insanların birgə yaşayışını qaydaya salmaq üçün zəruridir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əsasən Azərbaycan hüquqi dövlətdir. Hüquqi dövlətdə dövlətlə onun subyektləri arasında qanunvericilik, dövlət idarəetmə və məhkəmə funksiyaları bölüşdürülməlidir.

Dövrü olaraq qəbul olunan qanunlar, qanunvericilik aktları, fərman və sərəncamlar yalnız Respublika Konstitusiyasının müddəalarına uyğun olmalıdır.

Qanunvericilik sahəsində başlıca element konstitusiya hüququdur. O, hər şeydən əvvəl qanunların və digər qanunvericilik aktlarının hazırlanması və ləğv edilməsinin kimə həvalə edilməsini, qanunun hərəkət dairəsini, hər bir şəxsə hansı hüquqların verilməsini müəyyən edir. Orada başqa qanunvericilik aktlarının mahiyyəti də əks olunur. Azərbaycan Respublikasının mənafeyinə müvafiq olaraq qanunvericilik orqanları müxtəlif sahələr, fəaliyyət növləri və başqa istiqamətlərdə ardıcıl olaraq qanunlar və qanunvericilik aktları işləyir və təsdiq edir.

Beləliklə, Azərbaycan ölkədə gedən iqtisadi dəyişikliklərin, həm də onun dünya təsərrüfatı sisteminə daxil olmasının tələbi kimi hüquqi dövləti formalaşdırır. Buna müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasının

normativ-qanunverici bazası onu dünya bazarı təsərrüfat əlaqələrinə uyğunlaşdırılmağı təmin etməlidir.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatının beynəlxalq integrasiyası, onun normativ-qanunvericilik bazasında inkişaf etmiş bazar iqtisadiyyatı ölkələrinin hüquq sahələrində və institutlarında mövcud olan norma və qaydaların əks olunmasını tələb edir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında qeyd edilir ki, Azərbaycan Respublikasının hamılıqla bəyənilmiş beynəlxalq hüquq və beynəlxalq saziş-lərin prinsip və normaları onun hüquq sisteminin tərkib hissəsini təşkil edir. Əgər Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq müqaviləsində qanunda nəzərdə tutulmuş qaydalardan fərqlər olarsa, onda beynəlxalq müqavilə qaydaları tətbiq olunur.

İnkişaf etmiş bazar iqtisadiyyatlı ölkələrdə fəaliyyətin müxtəlif növlərini reklam edən hüquq institutları və sahələri formalaşmışdır. Məsələn, dövlətin idarə edilməsi sahəsində qanunvericilik inzibati hüquqa, sahibkarlıq sahəsində isə vətəndaşlıq hüququ ilə yanaşı təsərrüfat, sahibkarlıq, fərdi, ticarət hüququ ilə müəyyən edilir, onları şərh edən prosesual-hüquqi sənədlər işlənib hazırlanır. Təcrübə gös-tərir ki, Azərbaycan Respublikasında özündə iki bloku: təşkilati-hüquqi və iqtisadi-hüquqi blokları birləşdirən qanunvericilik sistemi formalaşmışdır. Bunlar tamamlanmağı və əlavələr tələb edir. Birinci bloku formalaşdıran qanunlara obyektli - ünvanlı kimi yanaşmaq olar. Onlar bilavasitə ünvanlanan və yerinə yetirilməsi məcburi olan, səlahiyyətini müəyyən edən, bazar münasibətləri strukturları üçün təşkilati-qanunverici norma və qaydalar xarakterlidir. Onlara Azərbaycan Respublikasının aşağıdakı qanunlarını daxil etmək olar: «Müəssisələr haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu, «Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu, «Banklar və bank fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu, «Torpaq haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu, «Yerin tani haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu və s.

İqtisadi-hüquqi bloku formalaşdıran qanunlara məzmun etibarlı funksional-ünvanlı kimi baxmaq olar, belə ki, onların yerinə yetirilməsi funksional təyinatlarına müvafiq olaraq, bütün hüquq münasibətləri subyektləri üçün məcburi olub, iqtisadi-qanunverici norma və qaydalar xarakterlidir. Belə qanunlara «Antiinhisar fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu, «Məşğulluq haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanunu, «Kollektiv müqavilələr və sazişlər haqqında» Azərbaycan Respublikası qanunu və s. daxildir.

İctimai inkişaf prosesini tanzimləmək üçün normativ norma və qaydalar xarakterli qanunaltı aktlar qəbul edilir. Onlara Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanları, qərarlar, əsasnamələr, sənədlər və s. daxildir.

Dövlət başçısının normativ aktı kimi prezidentin fərmanı qanunvericilik baxımından qaydaya salınmamış fəaliyyəti tanzimləyir, yaxud da qüvvədə olan qanun yeni tələblərə, şərtlərə cavab vermədiyindən kökündən dəyişdirilməsi vacib olan və öz məzmununa görə həm qanunlar, həm də fərmanlar kimi istifadə etmək ilə başqa qanunvericilik aktları olmadıqda, bu cür fəaliyyəti tanzimləyir.

Hər bir qanunda, normativ aktda, həmin normativ-qanunverici proseslə fəaliyyətini tanzimləyən subyektlərin hər birinin səlahiyyətləri, hüquqları, vəzifələri və məsuliyyəti, hələ onların tətbiqi, fəaliyyət müddəti qeyd edilir.

Fəaliyyətdə olan qanunvericiliyin dəyişdirilməsi ona qanunlar, yaxud fərmanlar formasında düzəlişlər etmək yolu ilə mümkündür.

Məlumdur ki, hüquq sistemində əsas müəyyənedici konstitusiyaya sayılır. O müəyyən edir ki, Azərbaycan Respublikası, onun subyektləri, qeydiyyatı yerindən asılı olaraq təsərrüfatçı subyektlər, yaşayış yerindən asılı olaraq vətəndaşlar öz fəaliyyətlərində beynəlxalq, vətəndaşlıq, əmək və cinayət hüquq normaları da daxil olmaqla Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, Naxçıvan MR Konstitusiyasına, yerli özünüidarə orqanlarının nizamnamələrinə əsaslanmalıdırlar.

Regional iqtisadi idarəetmənin hüquqi normativ bazası:

- **Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası**
- **Qanunlar**
- **Digər normativ –hüquqi aktlar**
- **Fərmanlar**
- **Qərarlar**
- **Sərəncamlar**
- **Təlimatlar**
- **Bu sahədə beynəlxalq hüquq normaları**

Qeyd edilənlərdən belə bir nəticə çıxarmaq olar ki, Azərbaycan Respublikasında hüquqi dövlət kimi bazar iqtisadiyyatı sisteminin vahid normativ-qanunvericilik bazası formalaşmalıdır. Bu da onun subyektlərinin, eləcə də ictimai istehsalın bütün iştirakçılarının hüquq bərabərliyini təmin edir, eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğun olaraq ümumi bəyan edilmiş beynəlxalq hüquq prinsiplərini və sosial müdafiə və sosial təminat

normalarını rahbar tutaraq vətəndaşların və insanların hüquq və azadlıqlarına təminat verir.

3.5. Normativ-hüquqi əsasların təkmilləşdirilməsi

Regional siyasət və idarəetmə (regional inkişafın dövlət tənzimlənməsi) müxtəlif inzibatsiyası quruluşu və müxtəlif idarəetmə formasına malik bütün dövlətlərdə bu və ya digər səviyyədə həyata keçirilir. Müasir dövrdə regional iqtisadiyyatın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün müvafiq hüquqi baza yaradılmalı, başqa sözlə, normativhüquqi aktlar, sərəncamlar və qərarlar qəbul edilməlidir. Eyni zamanda həmin normativ aktların icrası üçün institutlar yaradılmalı, tədbirlər hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir. Həmçinin sosial-iqtisadi inkişafın tempinə uyğun olaraq yeni qanunlar, digər normativ-hüquqi aktlar qəbul edilməli və mövcud qanunvericilik aktlarına əlavə və dəyişikliklər edilməlidir.

Demokratik ölkələrdə regional siyasət və idarəetmənin hüquqi əsaslarını müəyən edən qanunlar və normativ aktlar sistemi XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq formalaşmışdır. Hazırda bütün ölkələrdə regional siyasətin hər iki qrup vasitələrini- iqtisadi və inzibati- təşkilati vasitələrini əhatə edən qanunlar sistemi fəaliyyət göstərir. Bunlar öz mahiyyətinə görə regional inkişafı tənzimləmək üçün qəbul edilmiş qanunlardan, prezident fərmanlarından, göstərişlərindən, hökumət qərar və göstərişlərindən ibarət olur. Faktlar göstərir ki, regional inkişaf qanunları XX əsrin əvvəllərindən qəbul olunmağa başlamış, XX əsrin 50-60-cı illərində bütün inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində (Qərbi Avropa ölkələri, ABŞ, Kanada, Yaponiya və i.a.) qanunverici orqanların regional siyasətin və dövlət tənzimlənməsinin ayrı-ayrı ərazi və sahə istiqamətlərinin normativ-hüquqi qanun və digər aktlarla rəsmiləşdirilməsinə diqqət artmış, 70-90-cı illərdə ölkə miqyasında regional siyasət və inkişafının tənzimlənməsini hüquqi cəhətdən rəsmiləşdirən qanunlar qəbul olunmuşdur. Regional siyasət və inkişafının tənzimlənməsi haqqında qəbul olunan qanunları və digər normativ-hüquqi aktları 4 qrupa bölmək olar. Bunlar aşağıdakılardır:

- 1.Ölkənin bütün regionlarına aid olan, onların ümumi inkişafını tənzimləyən qanunlar. Belə qanunlara — Regional siyasətin əsasları haqqında qanun(Rusiya-1996), — Regional inkişaf haqqında qanun(ABŞ), — Sosial-iqtisadi inkişafın ərazi təşkili haqqında qanun(Almaniya) aiddir.

2. Ölkənin bu və ya digər qrup regionlarının (məsələn: şəhərlərin, kəndlərin və s.) inkişafını tənzimləyən qanunlar. Buna isə müxtəlif ölkələrdə

qəbul olunmuş şəhərlərin inkişafı haqqında, kəndlərin inkişafı haqqında, strateji planlaşdırma və məqsədli proqramlar haqqında, azad iqtisadi zonalar haqqında, problem regionlar haqqında qanunları və s-ni misal göstərmək olar. Bu növ ümumi xarakterli qanunların əksəriyyəti ABŞ, İngiltərə, Fransa, Rusiya, Avstraliya, Almaniya, Yaponiya və bir çox inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə qəbul edilmişdir.

3. Bu və ya digər regionun inkişafını tənzimləyən xüsusi qanunlar. Bura ayrı-ayrı xüsusi sahibkarlıq zonasının, digər müxtəlif təsərrüfatçılıq zonalarının yaranması və fəaliyyəti ilə əlaqədar qanunlar aiddir.

4. Regionlararası münasibətləri tənzimləyən qanunlar. Bura isə regional və mərkəzi dövlət hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarəetmə arasındakı münasibətləri tənzimləyən, onların ərazi miqyasında hüquq və vəzifələrini müəyyən edən, büdcə-vergi tənzimlənməsini müəyyən edən qanunlar və digər normativ-hüquqi aktlar aiddir.

Müstəqillik illərində Azərbaycanda yeni cəmiyyət quruculuğunu, bazar münasibətlərinə keçid və dünya sistemində integrasiyanın əsaslarını müəyyən edən, tənzimlənməsi və idarəetməsi barədə 1000-dən çox qanun qəbul edilmiş, mövcud qanunlarda xeyli dəyişiklik və təkmilləşdirmələr aparılmışdır. Bu qanunlar sahə və qismən ərazi mülkiyyət, bölgü və istehlak münasibətlərini, iqtisadi münasibətlərin bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında idarə olunmasını, əhalinin sosial müdafiəsinə təminat verilməsini, maliyyə, sığorta, uçot və statistika fəaliyyətini, vergi münasibətlərini, xarici iqtisadi fəaliyyəti və daxili bazarın qorunmasını və i.a. tənzimləyən qanunlardır. Bunlarla yanaşı, yerli dövlət idarəetmə, yerli özünüidarəetmənin yaranması və fəaliyyəti ilə bağlı bir sıra qanunlar, fərman və sərəncamlar qəbul olunmuşdur. Bütövlükdə regional inkişaf siyasətini həyata keçirmək və respublikadaxili regional inkişafı tənzimləmək üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi və Respublika Hökuməti tərəfindən hər biri öz səlahiyyətlərinə uyğun qanunlar, sərəncamlar, təlimatlar qəbul edilmişdir.

Ölkədə sosial-iqtisadi inkişafın tempinə uyğun olaraq regional iqtisadi idarəetmənin normativ- hüquqi bazası mütəmadi olaraq **təkmilləşdirilməlidir:**

- Yeni qanunlar və digər normativ-hüquqi aktlar qəbul edilməlidir
- Mövcud qanunvericilik aktlarına əlavə və dəyişikliklər edilməlidir

- Dövlət Proqramları və Regional layihələr təsdiqlənməli və reallaşdırılması təmin edilməlidir
- Bu sahədə ölkə Prezidentinin və hökumətin yeni fərman və sərəncamları verilməlidir

Regional siyasət, regional inkişafın tənzimlənməsi və idarə olunması əhatə dairəsinə görə geniş olsa da, bu sahədə problemlər də mövcuddur. Əsas problem isə bu sahə üzrə vahid mərkəzi orqanın olmamasıdır. Dövlətin bu funksiyası müxtəlif mərkəzi, yerli və sahəvi idarəetmə orqanları (nazirlik, komitə, milli şura, komissiya, müxtəlif səviyyəli yerli özünüidarə orqanları) arasında onların hər birinin hüquq və vəzifələrini müəyyən etməklə (həllədiçi, yerli, əlaqələndirici) bölüşdürülür.

Demokratik ölkələrin təcrübəsində regional inkişafın dövlət tənzimlənməsi və idarə edilməsinə qanunverici və icraedici orqanlar böyük rol oynayır. Ölkədə regionların idarə olunmasında qanunvericilik funksiyasını Azərbaycan dövləti miqyasında Milli Məclis və onun müvafiq daimi komissiyaları, habelə Naxçıvan MR Ali Məclisi və onun müvafiq komissiyaları yerinə yetirir. Milli Məclisin qanunvericilik fəaliyyətində onun daimi komissiyaları da mühüm rol oynayır. Bu komissiyalar Milli Məclis tərəfindən deputatlardan təşkil olunur və Milli Məclisin səlahiyyəti dairəsində olan məsələləri ilkin nəzərdən keçirir və hazırlayır. Bu vəzifəni Muxtar respublika Ali məclisinin komissiyaları da həyata keçirir.

Respublika Milli Məclisinin, Muxtar Respublika Ali Məclisinin və onun daimi komissiyalarının qanunvericilik və idarəetmə fəaliyyəti ölkə iqtisadiyyatının və iqtisadi münasibətlərin bütün sahələrini əhatə edir: sənaye, nəqliyyat və rabitə, kənd təsərrüfatı, büdcə, maliyyə, bank, pul-kredit münasibətləri, təhsil, elm, səhiyyə, ticarət, ictimai iaşə sahələri və i.ə. Muxtar Respublikanın Ali Məclisi, müxtəlif yerli hakimiyyət orqanları da öz səviyyəsində həmin idarəetmə funksiyalarını yerinə yetirirlər.

Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə tabedir. Prezident ölkənin sosial və iqtisadi inkişaf siyasətini müəyyən edir, bütün sahələrdə inkişaf strategiyasının hazırlanmasına və həyata keçirilməsinə rəhbərlik edir; Azərbaycan Respublikasının baş nazirini vəzifəyə təsdiq edir, vəzifədən çıxarır, Nazirlər Kabinetinin üzvlərini vəzifəyə təyin edir və çıxarır. Lazım gəldikdə, Nazirlər Kabinetinin iclasına sədrlik edir; Nazirlər Kabinetinin istefası haqqında qərar qəbul edir; qanunlar imzalayır və təsdiq edir. O, ölkənin siyasi, iqtisadi, sosial, kadr, müdafiə, təhsil və i.ə. məsələlərdə xüsusi səlahiyyətlərə malikdir.

Bununla yanaşı, regional inkişafın dövlət tənzimlənməsi və idarə edilməsində yerli icra hakimiyyəti orqanları da mühüm rol oynayır. Bu orqanlar inzibati-ərazi (rayon, şəhər, kənd, qəsəbə, əgər varsa ölkə, vilayət) səviyyəsində idarəetmə funksiyasını yerinə yetirirlər. İcra hakimiyyət orqanı nəzdində müxtəlif komissiyalar, şöbələr, idarələr formalaşır. Yerli icra hakimiyyət orqanları daimi şuralar təşkil edir, icraedici və sərəncamçı orqanları yaradır.

Bələdiyyələr də regional inkişafın dövlət tənzimlənməsi və idarə edilməsində önəmli rol oynayır. Ölkəmizdə bələdiyyələrin yaranma zəruriliyi, əhəmiyyəti Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin 12.12.1999-cu ildə bələdiyyə seçkiləri ilə əlaqədar xalqa müraciətində aydın şəkildə əks olunmuşdur. Müraciətdə bələdiyyələrin yaranması və fəaliyyət göstərməsinin vacibliyindən, ölkəni idarə etmədə vətəndaşlara geniş imkanlar yaradılmasından söhbət açılır. Bələdiyyələrin ölkə iqtisadiyyatında bu qədər önəmli rol oynaması bu sahədə bir çox qanunların və digər normativ-hüquqi aktların qəbul edilməsini zəruri edir. Belə sənədlərə —Bələdiyyələrin statusu haqqında, —Bələdiyyə qulluğu haqqında, —Bələdiyyələrin maliyyəsinin əsasları haqqında, —Yerli vergi və ödənişlər haqqında və s. qanunları misal göstərmək olar. Ümumilikdə ölkədə bələdiyyələrin fəaliyyətini tənzimləyən yüzə yaxın normativ-hüquqi sənədlər qəbul edilmişdir.